

3 მარტი 1913 წ.

ვისაც 1913 წლ. არ გამოუწერია უურნალი „კლდე“, იანვრიდან აღარ ეგზავნება.

ქართულ კვირეული საზოგადო. ეკონომ.

მიზრი და სალიტერატურო ურნალი

რედაქცია ღიაა 10—3 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზისა: თბილისი კლდე.

უურ. კლდის კანტორისაგან

რედაქციაში იყიდება უურნალ კლდის და-კაზმული კომპლექტები 1912 წლისა. ფასი ქალაქში. — 1 მან. ქალაქ გარედ — 1 მან. და 2 მ კ.

ყველა ხელის მომწერთ ვთხოვთ დროით შეგვატყობინონ ხოლმე, თუ რიგზედ არ მის-დით უურნალი, რომ თავდარიგი დავიკიროთ.

ს ა რ ჩ ე ვ ი: უცნაური ამბავი. — **ფარისა.** სსმელორან-ცო ბანკი თუ კოაპერატიული ვაჭრობა-მრეწველობა. — **ლ. ცაგარელისა.** გარდასვლი სსს. — **ა — ისა.** უკანასკნელი ამბავი. შინა მრეწველობის აგონია ჩვენ-ში. — **თევდ. ღლონტისა.** მიმჭრელი სულის აღსა-რება. — **დ. კასრაძისა.** „ზომიერება“. — **ეკალი-სა.** 21 თებერ. მანიფესტი და ანისტი. — **გუ-ლისა.** დუშეთის მახარება. — **მგზავრი ლასისა.** კლუბის ანჩევენება. — **ფარსმან-ფარუხისა.** ნარევი. ჩვენი ფოსტა.

უცნაური ამბავი

გაზეთებმა გვაცნობეს, რომ საციციანოში და-ბინავებულ ოთხის სოფლის ხიზნებმა თხოვნითა და მუდარით მიმართეს ქართლ-კახეთიდან წასულს დე-პუტატს კარლო ჩხეიძეს — გვიშველეთ რამე, ვილუ-პებით, შემამულე მდივანი აყრას და გადასახლებას გვიპირებსო. გაფიცებული და შეძრწუნებული ამ

საშინელის თხოვნა-მუდარით დებუტატი კარლო ჩხეიძე მიფრენილა იმპერატორის მოადგილეს თანა-შემწესთან, სენატორ ვატაცისთან, რომელიც დრო-ებით პეტერბურგს იმყოფება და უჩვენებია ხიზნე-ბის დებეშა. ამას გარდა, ქართლ-კახეთის დებუტატს იმაზედაც უსაუბრნია, რომ დროა გამოირკვეს ხიზ-ნების მდკომარეობაო.

გაზეთების სიტყვით, სენატორ ვატაცის ხიზნე-ბის დებეშა გამოუგზავნია იმპერატორის მოადგი-ლისათვის კავკასიაში, ხოლო კარლო ჩხეიძეს დაპ-პირდა — რეპრესიებს, ესე იგი ძალ-მომრეობას ხიზ-ნების მიმართ შევაჩერებთ, ვიდრე კანონიერ გზით ხიზნების ბედი გადასწყდებოა; რადგანაც, უბრძანე-ბია თურმე, სენატორს ვატაცის, თვით ადგილობ-რივი მთავრობა იმის ზრუნვაშია, რომ მოისპოს აგრარული უწყესობანიო. ხიზნობის მოსასპობად შესაფერს კანონს ვამზადებთო.

თითქმის სიტყვა-სიტყვით ამოვიღეთ რუსულ გაზეთიდან ეს ამბავი. თუ იგი ტყუილია და მოჭო-რილი, ღმერთმა მშვიდობა მისცეს მეჭორეს. მაგ-რამ თუ იგი ამბავი მართალია, მაშინ გაოცების მეტი არა გვმართებს რა.

აი საქმე რაშია. რუსის კანონმა ხიზანი პირ-ველად ახსენა 1864 წელს, როდესაც ქართლ-კა-ხეთში ბატონ-ყმობა გადავარდა. ამ დღიდან ადგი-ლობრივი ადმინისტრაცია გადამეტებულ მზრუნვე-ლობას იჩენდა ხიზნებზე და ასეთი მზრუნველობა დასრულდა შესანიშნავის ცირკულიარით სენატორ

კლუშინისა 1876 წელს. ამ ცირკულიარის შემდეგ საზოგადო სასამართლო ხელს ვეღარ ახლებდა ხიზანთა ურთიერთობას და საქმეს. ცირკულიარმა მათი საქმე დაუქვემდებარა საგლეხო დაწესებულებას. 1864 წლის კანონმა იმ აზრზე დაამკვიდრა ხიზანი, რომ მას ხელს ვერ ახლებს მამულის პატრონი, ხოლო 1876 წ. ცირკულიარმა ამას კვერი დაჰკრა და დაბეჭდა. ასე გაშინჯეთ, ლეგენდებიც კი გაჩნდა. თბილისის გუბერნიის სახელმწიფო ქონებათა გამგე სტ. ივ. ხატისოვი ამბობდა, რომ მთაში ხიზნებმა კულტურა შეიტანესო, ციკაბო კლდეებზე საბღვთით აჰყავდათ საქონელიო და სხვა. ამისთანა მოამაგე და კულტუროსან მუშას მთავრობის დახმარება ექირვებოა. განსვენებულს ის მაინც დაემატებინა, რომ ტყის ძირიან ფესვიანად ამოგდებოდა ახლების შემწეობით და ქვეყნის გავერანება და უდაბნოდ ქცევა ვერაფერი კულტურაა, მაგრამ, რას იზამ, რომ ბ-ნმა ხატისოვი ეს არა სთქვა, ხოლო რასაც ამბობდა, იმას დიდი გასავალი ჰქონდა მაშინდელ გავლენიან სფერებში. ასეთისავე აზრისა იყო მაშინდელი გავლენიანი მოხელე კუჩაიევი. მისი ფიქრით ხიზნებს დიდი პატრონობა უნდოდა. ამ თვალსაზრისით შემუშავდა კანონი, რომლის ძალით თუ მამულის პატრონი მოისურვებდა ხიზნის მოშორებას, ორმაგი ფასი უნდა მიეცა ხიზნისათვის შენობისა, ბალ-ვენახისა და ყველა იმისა, რა ხიზანს მოეპოვებოდა ბინაზე. კანონისა და ადმინისტრაციის ასეთმა მზრუნველობამ თვისი ნაყოფი მოიტანა. ისე მრავლდებოდა ხიზანთა რაოდენობა, როგორც ქამა-სოკო კაი ზაფხულის ყუყუნა წვიმის შემდეგ. თუ ძველად ხიზნობა ასობით ითვლებოდა, ეხლა ათი-ათასობით ირიცხება. ვინ გინდა, რომ ხიზნობა არ მოიწადინა: დროებით ვალდებული, სახაზინო გლეხი, საკუთრების პატრონი — ყველა ხიზნობას ეტანებოდა; როგორც ბუზი თაფლს, ისე მიეტანნენ ამ სანუკვარ „ინსტიტუტს“. ბარს ქართლში გარს არტყია მთა, ოდესმე ტყით დაბურული. გამრავლებულმა ხიზნობამ ძირს დასცა უკვდავი ტყე, ეს შეუღარებელი ეროვნული სიმდიდრე და თუ ასე გაგრძელდა საქმე, სულ მცირე ხანს მოატიტვლებენ კავკასიონს, თრიალეთს და სურამის ქედს, და მაშინ მშვიდობით ნაამაგდარო ქართლო: ნიაღვარი წაგიდებს და წაგლეკავს... ამას გვიმზადებს „ახლების“ კულტურა.

ხიზნების კანონი ერთხელ კიდევ შესცვალეს ახლის კანონით, თუ ხიზანს გადაასახლებ, ორმაგი ფასის მაგიერ ერთპირი ფასი უნდა მისცე

შენობისა. ეს კანონი დღესაც მოქმედობს. ოცსწელიწადზე მეტია, რაც ეს კანონი მოქმედობს და ერთი მაგალითიც არ გვახსოვს, რომ ხიზანი აეყაროთ. მიზეზი ისაა, რომ მამულის პატრონს ფული არა აქვს ხიზნის შენობის შესასყიდად.

ასეა დღემდის ეს საქმე. 1891 წლის კანონი ხიზნების შესახებ ვერ მოქმედობს და გდია უქმად, რადგან მემამულეს ფული არა აქვს.

ბ-ნმა მდივანმა ფულით შეიძინა თომა ციცი-შვილის მამული. ბევრს ეცადა კაცი, რომ შეესყიდინებინა ხიზნებისთვის მამული, მაგრამ ხიზნებმა არ მოისურვეს მამულის ყიდვა. გიყვები ხომ არ არიან: გალაღებული კაცი მამულს რად იყიდის. მდივანმაც ალბად მიჰმართა არსებულ კანონის ძალას და შეუთვალა — დასცალეთ ჩემი მამული და რაც კანონით გეკუთვნით, ფულად მიიღეთო. ვიდრე კანონი არსებობს, მთავრობის წარმომადგენელიც ისე ემორჩილებიან მას როგორც ყველა სხვა. კანონი მაშინ არსებობს, თუ მასხარად აიგდებენ. აქ სადა რეპრესია? სენატორი ვატაცი როგორ იტყოდა სიტყვა „რეპრესიას“? განა კანონის ასრულება რეპრესიის მიღებაა? ვიდრე კავკასიის მთავრობა ახალს, მესამე კანონს ხიზნების შესახებ შეიმუშავებს უკვე არსებული კანონი უნდა გაუქმდეს? თავდები ვინაა, რომ მესამე კანონი ხვალ, ზეგ, მაზეგ გამოვა? ეგები ათი-ოცი წელიწადი გავიდეს და მანამდისინ არსებული კანონი გავაჩეროთ? განა ადმინისტრაციას უფლება აქვს კანონი შეაჩეროს? აი მიზეზი, რისთვისაც გაზეთების სიტყვას ქორი ვუწოდეთ და არა გვჯერა, რომ სენატორს ვატაცის ის ეთქვას, რაც მას გაზეთებმა მიაწერეს.

„ჩამონაქრების“ და ნადლეების ხანა დღეს გათავებულია. 20 დეკ. კანონმა ბოლო მოუღო ბაასს ამ საგანზე. დებუტატს კარლო ჩხეიძეს ახლა ხიზნები და შერჩა ხელში და მოუწადინებია ამ ჰანგზე ააჟღეროს ჩონგური. ჩონგურზე ჯღერა სასიამოვნო ხელობაა, მაგრამ სადებუტატო საქმე არ არის. დებუტატი ვალდებულია ღრმად ჩაუკვირდეს საქმეს, გამოვიგნოს იგი და მხოლოდ მაშინ ააჟღეროს ჩონგური და, თუ ინებებს, სალამურიც ზედ მიაცოლოს.

ფარი.

სამელიორაციო ბანკი თუ კოოპერა-

ტიული ვაჭრობა-მრეწველობა

ეროვნულ საკითხის სასიკეთოდ გადასაწყვეტად საჭიროა ერთა ცხოვრების ქეშმარიტ გზაზე შეყენება და შეუფერხებელი წინსვლა. ვინც იპოვნა ეს გზა და იმთავითვე შედგა მასზე, ვინც ცხოვრებას ალღო აართვა და კვალში ჩაუდგა მას, აკი დევ-გმირულის ნაბიჯით მიიწევს წინ.

ვაი იმისთანა ერს, რომელსაც აერევა გზა: ცხოვრება უღმობელის ხელით გადასჩეხავს მას უფსკრულში და დავიწყების ლაშს წააყრის. შესანატრი არ არის იმისთანა ერების მდგომარეობაც, რომელნიც ცოდვილობენ, ღონილობენ და ადგილს კი ვერ მოსცილებიან. ისეთი ერები აქ ცოცხლებს აკლიან, და იქ მკვდრებსა. ეს ნება-ნება სიკვდილია, რაიც უფრო მეტად გულსაკლავი სანახავია, ვიდრე გზას ერთხელ გადაცილებული და ხარო-ღრანცებში გადაჩეხილის ხილვა.

მიმოვაგლებ თვალს ცხოვრებას და გულ-მტკივნეულად ვფიქრობ: ვაჰ მე! ჩემი მშობელი ერი კი არ აღმოჩნდეს გზა აბნეულ მცხოვარად! ნუ თუ ქართველობაა მეთქი ბედისგან განწირული მოსასპობად?..

არა მგონია. არა მსურს დავიჯერო, რადგანაც დიდებულს წარსულს დიდებული მომავალი უნდა ჰქონდეს. მაგრამ საქართველო შეფერხებული, რალაცნაირად გარინდებული ცხოვრება, მდორე, ერთფეროვანი ყოფა, მომწყვდეული გარემოება და ირგვლივ მოცადი და თავხედობამდის გაბედული მეტოქეები, თითქმის, საამისო შავბედითი შავი ყორნებია.

ალარ ისმის იარაღის ჟღარუნე ჩვენში, მტერი შინვეა, მოყვრულად შემომდგარი. მისი მოგერებამორევა მისივე იარაღით შეიძლება. უცხო თანხების პარპაშმა ჩვენში, სასწორმა და არშინმა გამოგვიცხადეს სამკვდრო-სასიცოცხლო ომი. ამათ მიგვიყვანეს იქნობამდის, სადამდისაც ვერ დავიყვანა ყეენხანთა და შაჰთავან—გადასახლებამ, ჟღეტა-ამოწყვეტამ. ეს ბრძოლის შეიღობიანი იარაღი მთავრობამ მფარველობის ქვეშ მიიღო იმავ თავითვე და, როცა ჩვენ დიდების მოყვარულ წინაპართ თვალები ჩინმენდლებით, ტემლაკებით დაუბრმავდათ, მაშინ ნიათი ამ შეუძნეველმა მტერმა გამოაცალა.

თუ ეს მართალია, მაშინ ცხადია რანაირია ჩვენი მოვალეობა სამშობლოს წინაშე და რას უნდა მოვახმართ ჩვენი ძალ-ღონე.

სხვათა შორის ის თანხაც, რომელიც თავად-აზნაურობას გამოუვა სახელმწიფოდგან და რომლის გამოყენების შესახებ რჩევები იწერება.

ყველანი მოვალენი ვართ ანგარიში გაუწიოთ არსებულს მდგომარეობას და ვეცადნეთ ხელი შეუწყოთ საქართველოს იმ გზაზე სასიარულოდ, რომელიც ამ ხანად გამარჯვებას ანიჭებს სხვა ერებს და რომელზე საფელლად ხმალ-ხანჯალი და თოფ-დამბა-ჩა კი არ არის საჭირო, არამედ ფული, არშინი და სასწორი, ე. ი. მრეწველობა ღ ალემ-მიცემობა. როცა ვისმე კითხვა დაებადება, რომლიდგან დავიწყოთო, მაშინ მზამზარეულ პასუხს და პასუხის ზურგის გამამარებელ გამოცდილებას, გამარჯვებული და მთელი ქვეყნიერების მესვეური ევროპა მოგვცემს. კერძოდ, იქაური ძღვევა-მოსილი კოოპერაციები და მათი ისტორიაა პასუხი.

ბევრი შეცდომების და ზარალების, საუკუნეთა განმავლობაში შეუფერხებელ მუშაობის შემდეგ მათ მოგვიწერეს: „ჯერ ალემ-მიცემობა, მერე მრეწველობა, უკულმა არას დროს“. ბევრი საამისო მაგალითების მოყვანა შეიძლება აქ, მაგრამ სტატიის ფარგლები ნებას არ გვაძლევენ.

ჯერ მოვუაროთ და სასარგებლოდ გამოვიყენოთ ის სიმდიდრე და ნაყოფი, რასაც ჩვენი მადლიანი დედამიწა იძლევა, მერე შეუდგეთ ჩვენი მამულის გაუმჯობესებას, თორემ ერთი მკოდავის ამბავი დაგვემართება. ან კი შეიძლება გავაუმჯობესოთ მეურნეობა, შინა მრეწველობა და სხვა დარგები თუ ხალხი—მუშა თავის ნაშრომს ჩალის ფასად ჩაუგდებს მკარცველ მოვაჭრეებს, მოვახშეებს და სოფლის პარაზიტებს და თვით კი მუდამ მშინერ-ტიტველი იქნება?.. დღეობებში ორშაურად ჩაფი ღვინო ვერ იყიდება და უკან წაღებას დაღვრას არჩევენ, ვენახებიდგან ხილი ვერ გამოუზიდნიათ ჩარჩებს და ხეზე ალპობენ. ამავე დროს რუსეთის ბაზარი უცხო ნაწარმობით ივსება და ჩვენც ჩვენს ქალაქებში ბოთლი ღვინო აბაზად ვერ გვიყიდნია და გირვანქა ვაშლშიაც აბაზი გვიძლევია და ვაძ-

ლევთ. გველუბება მრეწველთ მოსავალი მოუწყობელ ვაჭრობის გამო ვიღარცნებით მომხმარებელნი იმავე მოსავლის ვაჭრებისაგან ძვირად მოყიდვის გამო. ასე გვხდება ორი ტყავი და მთელი ნამუშაური—მოგება სხვის ხელში გადადის. მოხმარების მოწესრიგება ევროპამ დღეს პირველ და აუცილებელ საკითხად დაისახა და მის სასიკეთოდ გადაწყვეტას ხალხისთვის ალევს დიდს ენერჯიას.

ამგვარ უწყსოობის წამალი კოოპერატიული სავაჭრო—მომხმარებელ საზოგადოებათა გამრავლება და შემდეგ კოოპერატიულ წარმოების გაჩაღება. **ზემო აღნიშნული თანხაც შეიძლება სწორედ ამ დაწესებულებათ მოხმარდეს**, იმ თანხის ასეთი გამოყენება არამც თუ ნაციონალურია და თანამედროული, არამედ იგი მთელ საქართველოსთვისაც უფრო სასარგებლო იქნება თავის მახლობელ სასარგებლო შედეგებით, იგი უფრო მალე გადაახალისებს ერს, მალე შეუცვლის სასურველად ელფერს, ვიდრე სხვა გვარი მისი გამოყენება. ამის გარდა, იმედია, ამ ფულების გამღებთათვისაც უფრო თანასაგრძნობი იქნება ასეთი გამოყენება მათი თანხებისა, რადგანაც ისინი ამ თავიდგანვე დაინახვენ ცოცხალს, დროს შესაფერ საქმეს და მის სარგებლობას ყველასათვის.

ითქვა და აღარ გავიმეორებ მელიორატიულ ბანკის დაარსების იდეა-შინაარსზე. თუ ქკუას დასავლეთიდან ვსწავლობთ და ეხლაც გვინდა იქიდგანვე ვისწავლოთ, მაშინ იმ ფულით ასეთი ბანკის დაარსება, საქმის ყირამალა დაყენება იქნება, შენობის ზემოსართულებიდან დაწყება. მელიორატიული ბანკები და მუშაობა ევროპაში ფართო კოოპერატიულმა მუშაობამ და ცხოვრების მოწესრიგებამ გამოიწვია და არა უკუღმა. მართალია ჩვენს, ქალაქებისკენ მაყურებელ, ინტელიგენციის პიხიკას დიდად ეხერხება კვლავ ბანკის დაარსება და აქეთ-იქით ღირებულებების გზავნა და შემდეგ ხელების დაბანვა, მაგრამ მივხედოთ იმავე ევროპას. იქ მინისტრი ლუცატები პორტფელს თავს ანებებენ ლე კოოპერაციებს უდგებიან სათავეში. მათ სწამთ, რომ მუშა ხალხია მარტილი ამა ქვეყნისა, თავს არ იზოგვენ, ხალხს სწირავენ დიდებას, პირველობა სოფელში ეხლა უფრო სანუკვარად გადაეცათ, რადგანაც აქ ფართო მუშაობით ეყრება მტკიცე საძირკველი ბედნიერებას ერისას. ჩემგნით ნარჩევი საშუალება ქალაქისკენ ყურების ჭირსაც მოაცილებს ჩვენს ინტელიგენციას და სოფლად გაჰფანტავს მას, რაიც ნაკლებად სასარგებლო არ

იქნება, ვიდრე თვით კოოპერატიული სავაჭრო და სამრეწველო დაწესებულებანი. არა მგონია, ჩემი აზრი საცილობელი გახდეს იმისთანა პირთათვის, რომელნიც ერის ნამდვილ სამსახურს აპირობენ და არ გაურბიან მადლიან მუშაობას სოფლად, ხალხში. ამიტომ ნუ მივაქცევთ ყურადღებას ავტორიტეტობას და დროს და გრემოების შესაფერისად მოვიხმაროთ ეს ხალხის სისხლით შესვრილი ფული.

ამ საქმის სასიკეთოდ წარმართვისთვის ეხლავე უნდა შეუდგეთ საქირო პირთა მომზადებას. შევიძლიან კიდევ და აუცილებელიც არის დღესვე დავაარსოთ მოკლე ხნოვანი საკოოპერაციო კურსები, სადაც მსურველნი გაეცნობიან კოოპერატიულ იდეებს, კოოპერატიულ ვაჭრობა-მრეწველობის საქმეს და ანგარიშების შედგენას.

ის პირნი, რომელთაც წილი არა აქვთ სახელმწიფოდგან გამოსულ თანხებში, მოვალენი არიან თავიანთი წვლილი შეიტანონ ამ დიდ საქმეში. ფულის შეგროვება ჩვენმა რედაქციებმა და დაწესებულებათ უნდა იკისრონ. ნურავინ შეფიქრიანდება სიცოტავეზე: მრავალი ცოტა—ბევრს იზამს.

ლ. ცაგარელი.

რედაქციისაგან. ბატონ ცაგარელის წერილი არსებითად არ ეწინააღმდეგება ჩვენი შურნალის მიერ წამოყენებულ რჩევას სასოფლო-სამეურნეო (ლ. სემელო-ოზანი) ბანკის დაარსებას, — ვინაიდან ჩვენ მიერ წარმოდგენილ ბანკს, არა მარტო ხელი უნდა შეუწყოს ფართო კოოპერატიულ ორგანიზაციებს, უნდა ხელმძღვანელობდეს კიდევ უფელ სამეურნეო დაწესებულებებში თავისი აგრანტების, ტექნიკების, გადრაფლიკების და სხვათა სმუალებით. ეველა ეს აღნიშნული უნდა იეგეს ბანკის წესდებაში; როგორც შ.გ. მოსკოვის საქციონერო სახალხო ბანკს წესდების პირველივე მუხლი მოითხოვს დახმარებას არა მარტო კერძო პირთა, არამედ უფელგვარ ორგანიზაციებისას და კოოპერატივებისას.

და ასეთი გადაჭრა საკითხის თუ „ეირამალა აუენებს საქმეს და შენობას ზემო სართულიდან დაწეებას“ ნიშნავს **ნორმალურ პირობებში**, ჩვენში, საცა ათასი ქარიშხალი და წვიმა-თოვლი დაგვდის თავზე — ეს აუცილებელი, კარგი ამშენებელი! ვალა: ამოტანილ კედლებს ვერ სხსურავი გაუკეთება, რომ წყალმა და ქარმა ნაშენი არ წახდინოს და შემდეგ შევეუთ ქვემო და ზემო სართულების გაუმჯობესებას.

კარდამავალი ხანა

„თემი“ ეხება იმ საკითხს, თუ რატომ არ ხეირობს საქართველოში ლიბერალურ“ ბურჟუაზული ჟურნალ-გაზეთობა. ეს საკითხი საინტერესოა უფრო იმიტომ, რომ ყოველგვარი ჩვენი პრესა უმწეო მდგომარეობაშია. საზოგადოთ გაზეთების გამოვლა ჩვენში და მერე მათი სასწრაფოთ დაკეტვა—ისეთი აქლემია, რომელიც „თემის“ კარგებდაც ადვილად დაიჩოქებს, მაგრამ „თემი“ ამაზედ განგებ თვალებს იხვევს და სხვებზედ ფილოსოფოსობს.

საგაზეთო საქმე საერთოდ ძნელია, ეს ყველამ იცის. იგი თხოულობს მატერიალურ და იდეურ ძალებს. ჩვენში კი ეს ორივე ნაკლებ არსებობს. საგაზეთო საქმისთვის იმდენად გენიალური პუბლიცისტები არ არიან საქართველოში, რამდენადაც პროფესიონალური ჟურნალისტები და პრაქტიკის ხალხი. თუ თვალს გადაავლებთ ევროპის პრესას, უპირველესად ყოვლისა აღმოაჩენთ იმას, რომ იქსიტყვა და საქმე ხელი-ხელ ჩაკიდებულნი მიდიან. გაზეთებში მუშაობენ დებუტატები, რომელნიც იმავე დროს ჰქმნიან პოლიტიკას, მუშაობენ პროფესორები, რომელნიც იმავე დროს წინ სწევენ პრაქტიკულად მეცნიერებას. ამ რიგად იქ პრესა „უდაბნოში მლაღლებელ ხმას“ არ წაავაგვს. სწორედ იმაზედ, რაც იმ წამსვე უნდა გაეყოდეს, აკეთებენ იმას—რაზედაც წელან სწერდნენ. ასე ხდება იმ ქვეყნებში, სადაც ასპარეზი ფართოა, სადაც „ცხოვრება“ აკრძალული არ არის. და სწორედ ცხოვრების ასეთი განუსაზღვრელი თავისუფლება მიზეზი, რომ პრესა ზოგჯერ ბოროტად იყენებს თავის წმინდა დანიშნულებას და გაიდევრულ ხრიკებით ჰქმნის ისეთ ვითარებას, რომელიც პროგრესისათვის პირდაპირ მავნებელია.

აქედან ერთი აუცილებელი დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ. მაშასადამე პრესა ისეთი ძლიერი ფაქტორი ყოფილა, რომლის მოღვაწეობა არასოდეს არ რჩება უშედეგოდ, თუ ამას საზოგადო პირობები უწყობენ ხელსა. იგი არ რჩება უშედეგოდ არა მარტო მაშინ, როცა იგი პირდაპირ სასარგებლოა და პროგრესიული, არამედ მაშინაც, როცა იგი პირდაპირ მავნებელია და რეგრესიული. ეგრედ წოდებული „ყვითელი პრესა“ ანგარებითი პრესა“ ამის მაჩვენებელია.

კერძოდ როგორია პრესა ჩვენში, პროგრესიული თუ რევოლუციური? „თემი“, რასაკვირველია, იმ აზრისაა, რომ პროგრესიული პრესის გარდა,

არსებობს რევოლუციური პრესაც, მაგალითად „კლდე“, მაგრამ გაზეთი იმაზე სწუხს, რომ ჩვენში არ ხერხდება ლიბერალურ-ბურჟუაზული პრესის შექმნა. ცხადია, როცა გაზეთი ამ სტრიქონებს სწერდა, თავისი თავი უდემოკრატიულეს ორგანოდ ჰქონდა წარმოდგენილი. არც ჩვენ ჩაუშლით გაზეთს ამ ილიუზიებს, რადგან „თუ არა ამით, მაშრით დასტკებს“ მისი უიმედო სიყვარული უსამზღვრო ლიბერალიზმისადმი. მაგრამ არ შეგვიძლია თავი შევიკავოთ, როცა „თემი“ გვიხსნის იმ მიზეზს, რომლის გამოისობით ჩვენში ლიბერალურ-ბურჟუაზულ პრესის შექმნა არ ხერხდება.

მიზეზი, როგორც ქვევით დანიხავთ, „გრანიცულია“ თავის საკუთარ გამოკვლევების უქონლობის გამო, გაზეთს მოჰყავს პოლონელი მწერლის ბრუოზოვსკის აზრი. ბრუოზოვსკის აზრს, თუ რატომ ვერ დააარსდა პოლონეთში ბურჟუაზულ ლიბერალური პრესა—ალარ გავიმეორებთ, ვიტყვით მხოლოდ, რომ ბრუოზოვსკი განსაკუთრებულ დასის მწერალია, მისი აზრი განზრახ ტენდენციურია და სიმართლე მოითხოვს ვსაქვით, რომ არც სინაღდვილეს შეეფერება. პოლონეთის პრესა არამც თუ საკმაოდ მდიდარია ამგვარ ბურჟუაზულ-ლიბერალურ ტენდენციებით, არამედ თვით პოლონური ცხოვრებაც აღსავსეა ამ ბურჟუაზულ-ლიბერალურ მიდრეკილებით. მაშასადამე პოლონეთის მაგალით ამ შემთხვევაში „თემს“ არ გამოადგება. ჩვენ იქ წინააღმდეგ ვხედავთ და გაცილებით უკეთესი იქნებოდა პოლონეთზედ ჩვენ მიგვეთითებინა, ვიდრე არა ბურჟუაზულ მაგრამ ფრიად ლიბერალურ „თემს“.

სულ სხვაა ქართული პრესა; და საკითხი, თუ რატომ არ ხერხდება ჩვენში ლიბერალურ-ბურჟუაზულ პრესის შექმნა, მართლაც საინტერესოა. რად ხდება ჩვენში, რომ პრესას მაშინაც კი სათანადო შედეგი არ მოაქვს, როცა მისი მოღვაწეობა პროგრესიული და სასარგებლოა? რად ხდება, რომ გაზეთები, რომელთაც შეეძლოთ სარგებლობის მოტანა, მეორე დღესვე იკეტებიან? აი საკითხი, რომელზედაც ყოველად შეუძლებელია ისეთი პასუხის გაცემა, როგორსაც იძლევა „თემი“: „იმ ვლემენტებს, რომელთაც შეეძლოთ შეედგინათ ასეთი ზომიერი ორგანიზაციები, ხალხის საუკეთესო ნაწილი, რომელსაც სასიცოცხლო ნიშანი უფრო აქვს, სრულებით არ ენდობა“. ეჭვიც კი არა გვაქვს ჩვენ, რომ გაზეთი „თემი“ თავის თავს ისეთ პრესას აკუთვნებს, რომელსაც „ხალხის საუკეთესო ნაწილი

სრულეობით ენდობა“. თუმცა ჩვენ ეს ნაკლებ გვჯერა, მაგრამ არც ამაზედ აუხირდებით, მაგრამ აქ საკითხი მართლა ნდობა-უნდობლობაზედ არის? ჩვენ ზევით ვსთქვით, რომ პრესა მაშინაც კი აღწევს თავის მიზანს, როცა იგი განზრახ რეაქციონურობს. ევროპაში პრესის საშუალებით ათასობით არის შეკავშირებული მუშა რეაქციონურ ორგანიზაციებში, და თუ საქმე მარტო ნდობა-უნდობლობაზედ არის, რა ისეთი განვითარებული ხალხი ჩვენა გვყავს, რომ ცოტაოდნად მოხერხებულ პრესას ვერ შეეძლოს მისი მოტყუება, თუ ეს მოტყუება ვისთვისმე საჭიროა. ცხადია, მიზეზი ამ ნდობა-უნდობლობაში არ მდგომარეობს. ცხადია, ბურჟუაზულ-ლიბერალურ პრესის შექმნა არ ხერხდება არა იმ მიზეზით, რომ ის ელემენტები, რომელთაც შეეძლოთ ასეთი პრესის შექმნა, იძულებულნი არიან ან გაიუმეზულნი იყვნენ, ან მიეკედლონ არსებულ ჭეშმარიტ დემოკრატიულ პარტიებს, რომელთაც დაიმსახურეს ხალხის უმრავლესობის ნდობა“.

მიზეზი აქ უფრო რთულია და იგი ერთიანად დამოკიდებულია იმაზედ, თუ რა შეთანხმებაში არიან ერთმანეთთან მატერიალური და იდეური ძალები ჩვენის ქვეყნისა. როგორ შეიძლება არ მენდოს მეურნე, როცა მე კერძო საკუთრებას ვკადაგებ, თუ იგიც შესაკუთრება. იდეური შეგნება და მატერიალური მდგომარეობა არ შეიძლება არ შეუღლდნენ აქა. როგორ შეიძლება არ მენდოს ვაჭარი და არ წაიკითხოს ჩემი გაზეთი, თუ მე აშკარად მის ინტერესს ვიცავ! მაგრამ ჯერ ეს ერთი, ასეთი პრესა ჩვენ მართლაც არა გვაქვს და ლაპარაკი, მაშასადამე, ნდობა-უნდობლობაზედ მხოლოდ მოჭორილი ამბავია, მეორეც ესა—თვით ეს იდეები არ არსებობენ ჯერ ჩვენში. ჩვენში ხშირია ისეთი „პოლიტიკური ცაციაობა“, რომელიც სჭირს თუ გინდ იმავე „თემს“, მაგრამ ჩვენში ნაკლებია ისეთი საზოგადოებრივი სითამამე, რომელიც აუკრძალავდა ადამიანებს და საზოგადოებრივ ჯგუფებს ნიღბთა ტარებას.

შექმნა ისეთი პრესისა, რომელიც დაემყარებოდა ლიბერალურ-ბურჟუაზულ პროგრამას და მიმართულებას არც ისე ადვილია, როგორც ისეთი გაზეთის შექმნა, რომელიც ყველას ტაშს დაუკრავს.

ჩვენ განვიცდით ისეთ გარდამავალ ხანას, რომელშიაც ყველა საზოგადოებრივი მოვლენა ერთის და ცალმხრივის თვალსაზრისით ფასდება. ამ მხრივ, ისეთი გაზეთის შექმნა, რომელზედაც „თემი“

ლაპარაკობს, იქმნებოდა ერთგვარი რეაქცია, მაგრამ რეაქცია, ჩვენის აზრით, ფრიად საჭირო. მაგრამ განა თვითონ „თემი“ არ დაჰკრავდა ყველაზედ პირველი ბუკა და ნალარას? და განა ასე არ იყო, როცა ჩვენი ჟურნალი გამოვიდა. განა პირველმა „სახალხო გაზეთმა“ არ გვიწოდა „ვაქრული ორგანო“ და განა თვით „თემი“ არ გვიწოდებს ეხლა „თავად-აზნაურთა ორგანოს“. მაგრამ ყველა ამაზედ უფრო საინტერესო შემდეგი კითხვაა; თუ კი „თემი“ ასე ღრმად გრძნობს ასეთი პრესის აუცილებლობას, რატომ აითონ არ იქცევა ასეთ ორგანოდ? ნუ თუ არც მას ენდობა ხალხი? მაგრამ სწორედ აქ მარხია ძაღლის თავი. ყველა ქართული გაზეთი გრძნობს ასეთ აუცილებლობას, თითონ ვერ ბედავს ვერც თავისუფალ აზროვნებას და ვერც თავისუფალ სიტყვას, რომელიც უფრო შეეფერება მთელ მის ნამდვილ იდეურ მიმართულებას, ნამდვილს და არა ქაღალდზედ დაწერილს და მხოლოდ ერთმანეთს აბრიყვებენ—არა შენ გახდი ბურჟუაზულ ორგანოდ, არა შენო. აი სად არის ნამდვილი მიზეზი ასეთი პრესის უქონლობისა და არა ბრეჟოვოსკისგან შექმნილი უცნაური თეორია. ეს კი გამომდინარეობს იმ რთულ სოციალურ სიტუაციიდან, რომელშიაც არის გახვეული მთელი საქართველო. მაგრამ ღრმად დარწმუნებული ვართ, რომ ეს სიტუაციის ბურჟუაზი თან და თან გადადის და საქართველოს ქონებრივი კლასებიც შესძლებენ სთქვან თავიანთი პირუთვნელი სიტყვა და ნათელი აზრი. და ჩვენთვის ნამდვილი ეროვნული პროგრესიც მაშინ დაიწყება.

ა — ი.

უკანასკნელი ამბები

როგორც დანამდვილებით გავიგეთ, გაბანთ გარდა, საპოლიტენიკუმოდ საბურთალებზე, მიწები შეუწირიათ აგრეთვე ხიშიაშვილებს, დიასამიძიანთ, ბაისოლოლოვს, ქეფინოვს და სხ.

ოთხი სოფლის ხიზანთ მიმართეს კ. ჩხეიძეს და უკანასკნელმა სენატორ ვატაცის, რათა დაიფარონ იგინი მემამულე მდივანის დევნიდან. (ამგვარად მალე გამართლდა ჩვენი წინასწარმეტყველება, რომ ს. - დემოკრატები ახლა ხიზანთა პარტიობას დაიხვევენ ხელზედ).

თ.-აზნ. დებუტატთა საკრებულომ გაძლიერებული სხდომაზედ (УСИЛЕННЫЙ СОСТАВЪ) გადასწყვიტა დებუტატის გავზავნა სახელმწიფო საბჭოს მეორე დეპარტამენტში, რათა დაიცვას კახ. რკ. გზის ინტერესები. როგორც გავიგეთ, დებუტატთა უკვე გაემგზავრა.

მანიფესტს, სხვათა შორის, ნება დაურთავს რუსეთში შემოსვლისა მ.გორკისა და ამფითეატროვისათვის, მაგრამ მათ უარი განუცხადებიათ სამშობლოში დაბრუნებაზე.

გაზეთები იუწყებიან, რომ ჩვენმა თანამემამულემ ირაკლი ჯაბადარმა, გამართა კონცერტები ვენაში, რომელსაც დაესწრო შნიცლერი, ელბერგერი, ვოლფზონი და სხ.

ირაკლი ჯაბადარი სწავლობდა მეორე გიმნაზიაში. მესამე კლასიდან წავიდა მუსიკის შესასწავლად ქ. ბრიუსელში, სადაც დაჰყო 1910 წლ. 1911 წ. წავიდა ვენაში, საცა მუსიკალური სწავლა დაასრულა გამოჩენილ პროფესორთა ხელმძღვანელობით. პროფესორების სიტყვით მას აქვს განსაკუთრებული ტემპერამენტი, რომელსაც შოპენისას უდარებენ. ამ ახალგაზრდა პიანისტს აქვს შემოქმედებითი ნიჭიც. დღემდე მას აქვს დაწერილი სონეტები ა'ლაშობენ; საყურადღებოა **დედა და შვილი, მთანი** „გლოვა ქაეკავაძის დაკარგვის გამო“, „მესტირული“ (ილიას სიტყვებით: „ყური მიგდეთ, გეტყვით ამბავს“) და სხვა და სხვა.ი. ქაეკავაძის სატრფიალო ლექსები თითქმის ყველა აქვს გადაღებული ნოტებზე.

ამ წლის დამდეგს მან დადგა კონცერტი ქ.ვენაში, პროგრამა მეტად რთული ჰქონდა: ბეთჰოვენი, შოპენი და საკუთარი ქირთული რაფსოდები. კონცერტს დაესწრნენ გამოჩენილი ავსტრიელი მწერალნი და კომპოზიტორნი.

ამ ჟამად ირ. ჯაბადარი აპირებს პარიზში გამგზავრებას, შემდეგ ბრიუსელში, პეტერბურგში და ბოლოს აქ გვესტუმრება. ვუსურვებთ სრულს გამარჯვებას.

P. S. მალე ჩვენი რედაქცია გამოაქვეყნებს ავსტრიულ ჟურნალ-გაზეთებში დაბეჭდილ რეცენზიებს ჯაბადარის კონცერტის შესახებ.

ივ. მაჩაბლის თარგმანთა გამოცემა

რადგანაც ძველი გამოცემანი ჩემი მეუღლის, ივანე გიორგის ძის მაჩაბლის თარგმანებისა **შექსპი-**

რის თხზულებათა უკვე აღარ მოიპოვება გასასყიდად და, რამდენადაც ვიცი, მსურველი კი ამ წიგნებისა ბევრია, — განვიზრახე ხსენებულ თარგმანების ერთად გამოცემა, რომელსაც, სხვათა შორის, დაერთვის ივანე მაჩაბლის ბიოგრაფიაც.

ამის გამო მივმართავ იმ პირთ და დაწესებულებათ, ვისაც მოეპოვება ცნობები ივანე მაჩაბლის მოღვაწეობის შესახებ, მისი წერილები საზოგადო ხასიათისა, ან სხვა რამ მასალა, ბიოგრაფიისთვის გამოსადეგი, მომაწოდონ დროებით და გამოცემისათვის გამოყენების შემდეგ, უკანვე დაუბრუნებ დიდის მადლობით. აგრეთვე ვთხოვ მაცნობონ — რა და რა პერიოდულ გამოცემებში ათავსებდა იგი თვის ნაწერებს და რა ფსევდონიმით.

კნ. ანასტასია ალექსანდრეს ასული მაჩაბლისა.

ახალი სამეცნიერო საზოგადოება. თბილისში ხსნის თავის მოქმედებას ახალი სამეცნიერო საერთოგრაფიო, საისტორიო და საენათ-მეტყველო საზოგადოება, დაარსებული ქალთა უმაღლეს კურსების პროფესორთა და ლექტორთა ინიციატივით. საზოგადოების უკანასკნელ დახურულ სხდომაზე თავმჯდომარედ საზოგადოებისა აირჩიეს ა. მ. დირი, ამხანაგად ა. კ. მარქაროვი, საბჭოს წევრებად ე. ა. ლალიანცი, მ. ვ. ბელიაევი. და ს. ნ. კაკაბაძე.

„ზაქ. რუხი“.

თავ. პ. ი. თუმანიშვილს მიუღია ავტომობილების კონსეცია სპარსეთში.

„თეში“.

შინა მრეწველობის აგონია ჩვენში

III.

ჩვენი სოფელი სწორედ რომ მრავალის მხრით საუურადღებო სოფელია. ეველათურში აშკარადა ვხედავთ, რომ აქ ძველი შირველეთილი ცხოვრება დაზარალდა, განადგურებულა ძველი წესები მრეწველათა-მეურნეობისა, მაგრამ ამავე დროს ახალი ცხოვრების წესები აქ სრულებით ვერ განვითარებულა სთანადათ. ძველას დაზარალდა ჩვენი ცხოვრების განვითარებას მოასწავებდა, მაგ-

რამ ახალ ცხოვრების განუვითარებლობამ კი ჩვენი ხალხი კრიტიკულ ეოფაში ჩააგდო. ის არც ძველისა და არც ახლის.

ძველებური ცხოვრება დაჰკეო, ძველი არც ღანა-რაკი მოსწონს და არც ტანთსაცმელი. მოდები და კომფორტი თავბრუს ახვევს ადგილობრივ შვეიდრთ, ამიტომ აქ საკვირველ ამბებსაც აქვს ალაგი. სწორედ ისეთ ფაქტებს, რომელთა არსებობაც შეუძლებელია დინჯსა და განათლებულ ხალხში. აი მაგალითად, სოფელ ღანხხუთს 1909 წელს ქალაქ ოზურგეთიდან ეწვია ერთი მანდილოსანი, რომელსაც ევროპულ ფესისცმელების კერვა-ხარაზობა ჰქონდა შესწავლილი. ღანხხუთელები ხომ დიდი მოდის ხალხია, აბა „რანტიანი“ და მღალ ქუსლებიანი ფესისცმელები ხომ მათი სავარდელ-სანატრელი სკანია—რად გვინდა იმის უკეთესი, თუ ასე სანატრესო ხელობა ვისწავლეთ და აი მთელი ღანხხუთის ოღნავ შეძლებულ-თავისუფალი ქალები ეხვევა ამ ახარებულ ხელოსანს, თვით სოფლის მასწავლებელი ქალებიც არ დარჩენილა რომ ხარაზობა არ ესწავლათ. ოსტატი ქალი თვითველ მოწაფეს მხოლოდ ათ მანეთს ახდევინებდა და ტენიკის თუ ვარჯიშობის უკანასკნელ სიტუვას შეტირდ-მოწაფეებს სულ ერთ თვეში ათვისებდა. ამ „ხარაზ-მანობა“-ს შედეგად ის მივიღეთ, რომ სოფელი ხელოსან-ოსტატებით გაივსო, ერთ-ორ თვეში აღფრთოვანებით იკერებოდა სოფლებში ევროპული ფესისცმელები, მაგრამ ძანი: ძლიერ მალე განუღდა, ქალებს ტუავზე მუშაობამ ხელები დაუშვა და დაუბერა, შემოსავალი კი ამღენ ხელოსნებს რა ექნებოდა და დღეს ერთ ქალსაც ვეღარ ნახავთ რომ წადებს ჰქერავდეს.

სწორედ ასეთივე გატაცებით შეხვდა მთელი აჭარის საზოგადოება სოფლად ქალთა პროფესიონალური სკოლის დაარსებასაც, ეს იყო 10—12 წლის წინად. წარმოუდგენელი სიხარულით დაეწაფა ამ სკოლას ხალხი. ჭრა-კერვას შევისწავლით, ქარგვა გვეცოდინება, ხატვა, მუშაობა—და ამაზე მეტად სჭირთ რაღაც ცხოვრებაში დაეხვია ხალხი სკოლას, მაგრამ ესეც მხოლოდ რამდენიმე ხნით, მხოლოდ ორი წლის სინამდვილე იყო სჭირთ, რომ სკოლის კარები დაკეტულიყო და მისი ხსენებაც კი გამჭრდილი თითქმის ხალხში. ეველას ეს კარებობა იმის დამახასიათებელია, რომ სოფელში დიდი ძალა უმუშაოდ დარჩენილი და სკამარისა: ერთი რამ მხსნელ სწარმოვო ძალად მიველინოს ხალხს რომ შეისვე დაეწაფოს მას. როგორც კი გამოჩნდება დაწვებულ სკამის ნაკლებად სარგებლიანობა, გაშლილი იმედი იკვერება და კვლავ შავი ფიქრებით იმოსება ხალხი.

მხოლოდ ერთი ქალიშვილი ვნახეთ სოფლად, ბ-ნი მ. ცინცაძისა 25 წლისა, რომელსაც ქარგვა-ქსოვა

ცხოვრებაში რამდენადმე გამოუყენებია. 1912 წელს, როდესაც ჩვენ ამ წწარმოებელს ვესხელით, რამდენიმე შეტირდი ჰქავდა აუვანილი, რომლებსაც აცნობდა და ახადებდა ბალიშის და მუთაქის შირების საქარგავად. ექსპონატები სანატრესო იყო, ბაზარშიაც გააქვთ ხელსაქმი, მაგრამ მისი შეიდეგელი მხოლოდ შეძლებული და მდიდარი ხალხია, მხოლოდ ისინი, რომელნიც სიღამაზისათვის და კომფორტისათვის იულებს არ ზოგავენ. ამიტომაც, რომ ამ მანდილოსანის წწარმოება ფრიად ვიწრო ფარგალშია მომწვედელი და სწარმოვო შირობებში ეოვლად უმნიშვნელო ძალას წწრმოადგენს. წწრმოება ხომ ინტერესების მიხედვით ვითარდება და ამ მხრივ ეს წწრმოება კი აი რა სურათს გვიშლის: ერთი მუშა ქალი ერთ ბალიშის შირს მოახდამებს საშუალოდ ორ დღეს (18 საათს), ხოლო თვით მასალები უჯდება 1) აბრე-შუმ-ნარევი ხვერდი—1 მან, 60 კან., აბრეშუმის ძივი—1 მან. 50 კან. ასე რომ დედაცაცის ორი დღის შრომა რომ მხოლოდ ათმურად ჩავთვალოდ ბალიშის შირი დაჯდება უკანასკნელი 3 მან. 60 კან. და ბაზარზე კი მანქანურ ნწწრმოებ ამავე ხარისხის საქანელს ჰქვიდან საშუალოდ ორ მანეთად. ასე რომ ხელსაქმის ამ დარგს ეოვლად მცირე მნიშვნელობა აქვს ხალხისათვის, რადგანც ობობაკამ წწრმოების ეს დარგი აუცილებლად დასამარა. ამიტომ სოფლად აქა-იქ ქსოვა-ქარგვას უფრო კომფორტის ინტერესების გამო ეწვიან, ოჯახის მოსართავად და დროს გასატარებლად. ცხადია, ასეთ სწწრმოვო ძალას ჩვენ ნაკლებ ეურადლებას ვაქტევთ.

ზევით ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ შინა-მრეწველობის ერთი უმთავრესი დარგი—შადეულობის ქსოვა, ცხოვრების განვითარებაში კარია. შირველად შადეულობა ხალხში ვრცელდებოდა დალალებისა და თერძების საშუალებით. დალალები უმთავრესად ბაზრობის დროს მოქმედებდნენ, ხოლო მეთერძე-მკერავებთას ონის და მეტრულ შადების მუდმივი საწეობი იყო. გურიში—ძველებური „ჩაქურა“—ნაციონალური სამოსელი ერთიანად გაჰქრა. მის ნაცვლად გურულებში თან და თან დამკვიდრდა იმერული ტანთსაცმელები. მაგრამ ტანთსაცმელის ასეთი რეფორმა ხანმოკლე გამოდგა. გურიის საზოგადოებრივი ცხოვრება ძირიან-ფესვიანად იცვლება და ცხოვრების ეს ცვალებადობა ტანთსაცმელის ფორმაც იხატება. მაგალითად, დღეს სწავლა-განათლების ნიშანი ხალხის თვალში გახამებული შურანგი და საეულოებია, ევროპული სმოსელი და ფესისცმელები. ხალხიც—მოტრთვალე ევროპულ კულტურისა—თან და თან ეთვისება განათლებულ ხალხის ფორმებს და როგორც მოკესხენებათ, ხალხის სურვილსა და გემოს ეველავზე უმალ ვაჭარი და შეკრავი იკებს. ამიტომ, ჩვენს დაბის ეოველ მღალა-

ში მრავლადაა შემოტანილი რუსული შაღები და მაუდე-
ბი და აგრეთვე ინგლისური. რაკი უცხოეთის საქონელი
შემოვიდა ხალხში, ახლა შეკრავებმატ გაიკეს მდგომარე-
ობა და ახიურ ტანთასცმელების სახელთსოები მიიკეტ-
მოიკეტა. წინად ასეთი სამკერვალ სუთი-ექესი იყო,
დღეს ის სრულიად მოიხშო და თუ ჩინა-ახალუს ჰკერ-
ვენ, ისე—სხვათა შორის. სამაგიეროდ, დაბაში ამ უამდ
ორი კვრთხიულ ტანთასცმელების შეკრავია საკუთარი
მალაზიითა და დაქირავებულის ძალით. ერთი სრულიად
ახალი, მეორე ძველი, რომელსაც რუსეთში უმოგზაუ-
რია და კვრთხიული ჭრა-კერვა სათანადოთ შეუსწავლია.

ერთ მორიგ დღეს ამ უკანასკნელ შეკრავსაც ვუ-
ხელთ. სამი-ოთხი შეგვრდი ვნახეთ მომუშავე, თრი თუ
სამი ზინგერის სისტემის საკერავი მანქანა. გავიგეთ,
რომ შეკრავი კლიენტებს ძლიერ ემადლიერება და სამუ-
შაო თან და თან მატულობს. თვით სამკერვალის მატ-
რონს—ბ. ექვთიმე ბადაცაძეს ძლიერ კარგად ახსოვს
ჩვენი ცხოვრების წარსულიცა და აწმუც; ის ცვლილე-
ბა, რომელიც ასე თვალსაჩინოა უოველ შეკვლეარისა-
თვის. ჩვენ მის სახელთსოში მუდამ ვხედავდით ადგი-
ლობრივ შინა-მრეწველობის შაღებს და როცა ასეთი შა-
ღები ვუღარ შევამჩნიეთ მის მალაზიის თარობზე შე-
ვეკითხებით:

— თქვენი ძველებური შაღები—სადაა არის?

— ხალხმა კაი ხანია ზურგი შეაქცია ამ შაღებს—
მოკვიცო შეკრავმა, ხოლო თუ ზოგიერთები კადევე
ეტანებიან მას, ეს ისე—ჩვეულება რჯულთ უმტკიცე-
სიაო რომ იტყვიან. ისე კი, ახლა მაუდი და რუსული
შაღებია შემოსულია. და მართლაც, რუსული შაღის
განი, აგრეთვე კვრთხიულის—თრ ალაბს უდრის. კარგი
რუსული შაღი ალაბი ერთ მანეთად—ექვს აბახად იუ-
დება. საჩხედ, მაგალითად, დასჭირდება სსშუალოდ 4 1/2
— 5 არშინი. ასე რომ ჩინებულ საჩხეს იშოვის მამ-
ხმარებელი ექვს მანეთად. შეკრული შაღი კი ასეთივე
ხარისხისა თუმანზე საკლებ დაარ იშოვება. კახა საკვირ-
ველია რომ ორმა გარემოებამ—ხალხის სიღარიბემ და
ფაბრიკის ნაწარმების სიიაფემ ჩვენს შინა-მრეწველობას
დასტი შემოჭრანს და ჩვენებური შაღი გარიუოს? და
აკი დღეს ჩვენებური შაღი იშოვათი მოფლენა თვით
ჩვენშია. ამაზე მეტი განადგურება ჩვენი შინა მრეწვე-
ლობისა უფლად შეუძლებელია.

მაგრამ აქ საინტერესო ხდება გაკება ჩვენი ცხოვ-
რების ერთ ძლიერ ფაქტორის დაკნინება-დაუძღურების
მიზეზებისა, და ამიტომ შემდეგ წერილში გავიხსოვოთ
მიზეზი შინა-მრეწველობის განადგურებისა და მრეწვე-
ლობის განუვითარებლობისა.

მიმქრალი სულის ადსარება*)

* *

...მახსოვს სამშობლოს საზღვრების გაცილებამ
რა რიგი იღუმალი ტკივილები მაგრძნობინა, მაგრამ
ოცნებით გატაცებულმა, რომ რჩეულთა გუნდს ვე-
კუთვნოდი, რომელიც სულ ადვილად ზეკაცის სა-
ხელს დამამსახურებინებდა, უმაღლ ჩავუკალ ტკი-
ვილს პირი, მეტი სიმხნევე მოვიკრიბე, მეტი სიმ-
ტიციე და კვლავ ამაყად განვაგრძე გზა.

მახსოვს ის დაუსრულებელი გულის წყრომა, ც,
როდესაც რუსეთში გავლით აქა-იქ საუნეგრისტიე-
ტო ქალაქებში ჩამოვხტი და ჩემს თანამემამულეთა
სანახავად დავრჩი მოკლე ხნით. ოჰ, ღმერთო! რას
არ ვოცნებობდი ჩვენს ახალგაზრდობის შესახებ, რა
იმედებს არ ვაყვავილებდი! მაგრამ როდესაც დავი-
ნახე ჩემი შეცდომა, როდესაც დავინახე, რომ ასსა
და ორასს ჩემისთანა მემამულე ახალგაზრდათა შორის
ცალიც არ ერია ჩემი საიდელაო კაცი, ჩემებრ რჩე-
ული, გული, ამეგსო სევდით და საშინლად დამი-
წყოა კვცისა:

— ნუთუ ართლა ესენი არიან მარლი ჩვე-
ნი ქვეყნისა? ნუთუ ჩვენი ახალგაზრდობა იმდენად
დაქვეითდა, რომ იდეალი ქალთა ქობაში დაუნახავს,
ბილიარდში და ქალაღდის თამაშში? ნუთუ ლოთო-
ბის სასწავლებლად გადმოიხვეწენ აქ, როდესაც იქ
უფრო მეტი სარბიელი ჰქონდათ ამ მხრივ, რომ
უცხოთა თვალში სახელის გასატეხად არ მოსული-
ყვნენ? ეჰა, აღსრულდა! მართალია მრავალთა გო-
დება! იტირე შენ, ჩემო უბედურო სამშობლოვ!
თუ რომ აქამდე ჯვარს გაცმევდნენ შენ ურჯულო-
ნი, დღეს შენი შვილნი აღვიყვანენ გოლგოთის
მთაზე: შენ აღარა გყავს შენი ნორჩი ახალ თაობა,
აღარ არსებობს ახალგაზრდა საქართველო, იგი შორსა
სდგას შენს იდეალებთან. სახიერება დაკარგულსა,
შენ ვეღარ იცნობ, ოჰ, ვერა დედი! ივლოვე ტკი-
ლი ხსოვნა მათი არსებობისა! შენ ვერ განასკვავ
ნაწყვეტს სიმსა, რომლითაც ერთ ღროს ამირანის
ჯაჰვთა დაწყვეტას იმღერდი გულში!..

ასე ვიძახდი თვალ ცრემლიანი და ნუგეში ვე-
ღარ მეპოვნა.

მახსოვს, ან როგორ დამავიწყებდა ის გარემო-

თვედ. ლლონტი.

*) იხ. „კლდე“ № 9.

ება რომელიც დაჰბადა ჩემმა პროტესტმა. დამთვრალნი მუშტებს მიღერებდნენ, უშვერად იგინებოდნენ და თან დაჟინებით მთხოვდნენ საბუთს, ვითომც იმის დასამტკიცებლად, რომ მე ასე მკიცხავი ვარ, რომ ჩვენ არა ელოთობთ, პირიქით, სამშობლოს კეთილ-დღეობას ვემსახურებითო!

ოჰ, ღმერთო, რა ორკეცი წუხილი ვიგრძენ ასეთს უსამართლო იერიშზე!

ერთი გამოჩნდა „ღვთისნიერი“. მან შემიფარა. ჰოდა რა, მართალს ამბობსო! მაგრამ „ჰოდა რა“ იმითი დამთავრდა, რომ ამას ყველამ ბოიკოტი გამოუცხადა. დანაღვლიანებული წავედი იმის ბინაზე. როდესაც გონება მოვიკრიბე, გავოცდი, რომ ამ „ღვთისნიერსაც“ არც ერთი წიგნი არ მოეპოვებოდა ოთახში, სამაგიეროდ ორ-სამს მაგიდაზე გაშლილი სათამაშო ქალაღი დამხვდა. მაგრამ თავი შევიკავე, არ ვაგრძნობინე ჩემს კეთილის მყოფელს უეცარი ჩემი შეკრთობა.

— ძმობილო, ვეუბნები, — ერთი პატარა ქალაღის ნაჭერი მომეცი.

ის ჟურნალის ცალს გვერდს მაწოდებს.

— ეს არა, თუ საწერი ქალაღი გაქვს... ჩემი შთაბეჭდილებანი მინდა დაწვერო. დღიური ბარგთან დამრჩა სადგურზე.

„ღვთისნიერმა“ გაიცინა:

— საწერი ქალაღი? ეხლავე გიყიდით, თუ კაპეიკს მასესხებთ... ფული წავაგე და შინ კი დღი ხანია ქალაღი არ დამჭირებია. საზოგადოთ კი ქალაღს მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში ვხმარობ... ჩვენებს წერილებს არა ვწერ, დებეშით ვატყობინებ, როდესაც ფული დამჭირდება ხოლმე. ამ გარემოებამ კი სულ ერთიანად გადამაჩვია ქალაღის ხმარებას. გიყიდით?

— გამაღობთ! — მოკლედ მოვუქერ. მას კიდევ რალაცა უნდოდა ეთქვა. უმადურს ღრეჭაზე შევატყე, რომ ხეირიანს არას იტყოდა. მევე გავწითლდი მის მაგიერ და საჩქაროდ გამოვემშვიდობე.

— როგორ? ასე მალე?

— ჰო, მიგვიანდება. საცაა, მატარებელიც მოვა.

— დარჩენილიყავით ორიოდ დღით, ჩვენს ქალაქს გაგაცნობდით... იმდღეს ალექსანდრე II-ეს ძეგლი დადგეს, ბევრად საინტერესოა..

— გამაღობთ, — ერთხელ კიდევ გამოვემშვიდობე და გარედ გამოსვლისათანავე ეტლს მივაშურე.

— სადგურისაკენ! შევძახე მეეტლეს.

გოროზი სახე სადგურზედაც არ გამეშალა. უცნაური შთაბეჭდილებანი ეხლაც ვერ გამცლოდნენ თავიდან. უკედ, ვერ მიმხვდარიყავი, თუ რას ნიშნავდა ყველა ესა: ცხადლივ იყო თუ მოჩვენება? ჰა ჰა—ჰა—ჰა!

— ნეტარ არიან უბრყვილონი რამეთუ მათ შეისწავლნეს ქვეყანა!

* * *

ჩემი დღიურის ერთ-ერთს გვერდზე ერთის ამბით აღმინიშნია ჩემი პარიზში ჩამოსვლა. ეს მოხდა 19.. წელს, 17 ოქტომბერს, რათქმა უნდა, ახალის სტილით. მაშ ასე, მე პარიზში ვარ. მერე? ჰო, მახსოვს, ყოველ შემთხვევაში დღიურის ფურცლებს შეუძლიანთ მომაგონონ, თუ როგორის მოწიწებით ვემთხვევ ამ დიდებულ ქალაქის გულს, როგორც უწმიდესობის ემბლემას, როგორც დევნილი ისრაელი აღთქმულს ქვეყანას!

ოჰ, თავბრუს მსხმელო მოგონებავ!

აი, ეხლაც კი შვების ცრემლები მესურება ეს ისეთი გამაბრუებელი წუთები იყო... რარივ განვიხარებდი, როდესაც მისტიურ ღმერთის ქანდაკებას ვუშვებდი გონების თვლით: მას ხელთ ეპყრა თეთრი ზამბახის შტო, ვითაარცა სიმბოლო უაღრესი თავისუფლების! მის წინ ბოროტება თავ გასრესილი ეგდო, შვება ეგრძნოთ დანტონის ძვლებსა... ავერ მეც ვუერთდებოდი კომუნალთა გამარჯვებულს სულს, რომელიც უჩინრად ძლევის სიმღერას მოიმღეროდა სენის ნაპირზე!

— სალამი შენდა! სალამი, თავისუფლების აკვანო, — ვჩურჩულებდი უაღრეს გრძნობათა აღტყინებით: სალამი შენდა, ახლო იერუსალიმ, ქალაქთა-ქალაქო და მეუფეთა-მეუფეო! ნება მომეცი უცხოელ მწირს, რომ მაგ შენს გულზე აღმოცენილს თეთრს ზამბახს სიხარულისა და მადლობის ცრემლთა მძივი მოვასხა ყელზე, ოჰ, ნება მომეც...!

და... ისიც ხელს მიქნევს, უცხო სტუმარს გულში მიხუტებს, სულ ახალს სიტყვას ჩამწურჩულებს, ახალს ჰანგს, ზღაპარს...

აჰ, ეს სიზმარი!.. ეს ჩურჩული!.. ეს გაბრუება!..

ნეტავ რად იყო მხოლოდ ერთი ტკიბილი ზმანება? ნეტავ რად დარჩა მხოლოდ ერთი ჩურჩულის ჩრდილად? ნეტავ რად იყო გაბრუება, მხოლოდ სიმთვრალე?..

* * *

...აი, ჯერაც სრულებით ვერ მოვსულვარ გონსა ეს თითქოს დაუჯერებელი რამ არის. სიზმარი ამიცხადდა: დღეს პირველად შეეყავი თავი ღვთაებრივად გაქიმულს მეცნიერების ტაძრის თაღებს ქვეშ! ეხლაც არ მავიწყდება ის აუწერელი აღტაცება, რომელიც გამოიწვია ჩემში ჩემმა პირველმა დებიუტმა სამეცნიერო ასპარეზზე. ოჰ, ღმერთო! რა რიგი აღვლევებით, რა რიგი მორცხვობით და ალაჟღაჟებული ლოყებით შეველი ლექციების ყურის სადებლად! რომაულს რიგზე გამოწყობილი პროფესორი კათედრიდან გადმომდგარა, მოგვესალმება და გვპირდება ერთად მუშაობას. ჩვენი გულწრფელი ტაში იმასაც ისე აღვლევს, როგორც დაც მისი აღფრთოვანებული სიტყვები ჩვენ! ნეტა ვინ გავიმარჯვებთ, ჩვენ თუ ის? ეს კია, რომ კორიდორებში ერთის ამბით გამოვდივართ, მოვიგონებთ სტუდენტურ სიმღერებს, ყველანი ერთად ვირევით, დიდი-პატარა, ვინ არის ჩვენში პროფესორი, ვინ არის სტუდენტი — შეუძლებელია გავარჩიოთ. ეს ერთგვარი ბავშვური აღტაცებაა! კურსის დაწყებამ გიმნაზიური ხასიათი კიდევ ერთი შეხედვით მოგვაგონა: ყველას რვეულები გვიქერია, ცალკე კიდევ მექანიკური კალმები, ასე რომ შუშით მელნის ტარება ადარა გვიქერია. როდემდინ გრძელდება ეს ამბავი? სააჟს, ორს, სამს... ხუთს... თითქმის საღამო ფრთას შემოჰკრავს, რომ ჩვენ ნელ-ნელ ვიშლივით, ერთგვარი აღფრთოვანების ღვინით დამთვრალნი. პირადად მე ძლივ-ძლივობით მოვახერხე ჩემს ოთახში შესვლა. ოჰ, ეხლაც კი მახსოვს... ღმერთს გეფიცებით, მახსოვს... იოტის ოდენაც არა დამვიწყებია რა ამ პირველი შთაბეჭდილებიდან... ეხლაც თვალწინ მიდგია ჩემი თავი, როგორა ვთრთოდი, როგორ საოცნებო სამეფოს გამოსავით მომქონდა თავი! კარგა ხანს მართოდ - მართოდ ვიჯექე კარჩაკეტილ ოთახში და ჩემს თავს თვითვე ვუმღეროდი ბედნიერების სიმღერას, მაგრამ ამ ხმებით თვითვე ვსტკბებოდი, ვნეტარებოდი!

ეს იყო ერთგვარი „მრავალ ქამიერ“ აღფრთოვანებულის სულისა, რომელიც წუთიერ ექსტაზით ტლანქ ქვეყნიერების საზღვრებს სცილდება და თავშეუკავებლად მიჰქრის მშვენიერების ჩასაკონებლად, უცნობ ქვეყანათ გარდაღმა მხარეს.

არ გგეონოთ, რომ მხოლოდ ამითი გათავებულებიყოს ეს ამბავი! არა! მე ხომ ჩემს თავს იქით

მყავდა ჩემი კეკლუცი გულის სატრუო, მყავდა მშობელი დედა, ჩემი უბის წიგნი, ჩემი დღიური და აი მეც, გამოველ თუ რა ექსტაზიდან, სასწრაფოდ მოვეყ დიდის ამბით სატრფოსთან წერა. ეს იყო ნაზი, ღვთაებრივი პოეზიის კაკამა ზვირთების კიაფობა, უმქნარი ვარდის განთიადის ჰიმნების ქსოვა, ფრთა თეთრ მტრედების აღტაცება კამარის უბეს და წყვილ მერცხალის უნახესი უღმურტულ-ქიქიკი, როდესაც ერთურთს მოუთხრობენ შემოქმედების საკვირველებას...

შემდეგ შევუდექე ჩემი დღიურის წერას: რიცხვი, ადგილი, სორბონის მოხაზულობა, შემდეგ ახალგაზრდობის ტალღა... არა, დაუჯერებელია! ეს ხომ მირაჟია... მოჩვენებაა...

ოჰ, ღმერთო, სიტყვები თავისთავად მოჩუხჩუხებდნენ, თითქოს საზღაპრო ღმერთი წყაროს თავზე წამოწოლილა და ობლად ამოსულს ზამბახს ტკბილის ჩურჩულით ართობს მშვენიერ ბანოვანის და თეთრ ყელა გედის ზღაპრითაო. ვწერდი ჩემს დღიურს და თან გრძნობათა შადრევიდან ამოხეთქილი ცრემლთა შხეფი სამადლობელ ძღვნად მომდიოდა მხურვალე ლაწვზე.

აი მოვჩი დღიურის წერას და ახლა დედასთან ვაფრენ ფირმანს, რომ... აღსრულდა, შენი შვილი თეთრი იალქნით მიჰქრის სულ წინ, მეცნიერების ტაძარში უკვე ემოზხვია საკურთხეველსა, რომ სათნოების ღმერთს მადლი შენს პირმშოს გარშემო დაუბერტყნია შენდა გასახარებლად და სამშობლოს სასახლოდ მეთქი. ოჰ, იმ დროს ჩემს ჰაბუკობის სიამაყეს, მართლაც საზღვარი არ ჰქონია; იმ ამაყობას, იმ აღფრთოვანებულს ამაყობას, რომელიც გამოწვეულ იყო რალაცა მშვენიერის, ჩემთვისაც თითქოს უცხო რამ აღტაცების ნელთბილი ქარით! ჩემი საკუთარის სურვილით გადმოვდებული ამ უცხოეთს, გადმოვდებული თითქოს საკაცობრიო მალალ იდეალების განსახორციელებლად, არ ვიცი რატომ, პირველად ისე ვგრძნობდი, თითქოს დამეწყოს ახალი, სულ სხვა სახის სულით ცხოვრება, დიახ, იმ სულით, იმ შემოქმედ განწირულებით აღსავსე სულით, რომლითაც მომადლებულნი არიან სამშობლოს მიერ რწმუნებულნი უკვდავი გმირნი, რომელთა მკლავისა და მახვილის სიძლიერეზე დამყარებულია კაცობრიობის ბედ-იღბალი, მისი უკანასკნელი ხსნის იმედი და რომ ეს ასე იყო, რომ ჩემს თავს ასეთს დიდბუნებოვან წინასწარმეტყველად ვიგულებდი, მე მინდოდა, რომ ჩემს თანამედროვეთ აღრევე დაეწყით განგაში ჩემს სახელის გარ-

შემო აღრევე ეკმიათ ჩემთვის გუნდრუკი უკვდავე-
ბისა, რათა ამ ახალგაზრდობაშივე გავმხდარიყავ მათი
სათაყვანებელი და სალოცავი კერპთა-კერპი, არ-
მაზთ-არმაზი! თითქმის წინასწარვე მოვალედ ვრაც-
ხდი მათ, რომ ასე მომპყრობოდნენ, თუმცა ჯერ-
ჯერობით მათი კონცხისთვის გადუტვირთველი ოც-
ნების გემის მეტი არა მიმიყენებია რა...

დ. კასრაძე.

(შემდეგი იქნება.)

„ზომიერება“

გაზ. „ჩვენ დროების“ საფლავზედ ცხელ ცხე-
ლი „რეჩები“ წარმოითქვა და ბევრი ცხარე ცრემ-
ლი დაიღვარა.

„თემის“ რედაქტორი როგორც შეეფერებო-
და პირველი დაესწრო მის დასაფლავებას და დიდე-
ბული სიტყვაც წარმოსთქვა. რად დაიღუპა ასე
უღროოდ „ჩვენი დროებაო?“ პათეტიურად შეე-
კითხა „ხალხს“ თავადი ღიასამიძე. „ზომიერებამ
დაღუპაო!“ უბასუხა მას ერთხმად „ქართველმა ხალ-
ხმა“ ე. ი. თვით ბატონ „თემის“ რედაქტორმა.
„იმ ელემენტებს, — ამბობდა აღელვებული ქირისუ-
ფალი „ჩვენი დროებისა“, — რომელთაც შეეძლოთ
შეედგინათ ასეთი ზომიერი ორგანიზაციები, ხალ-
ხის საუკეთესო ნაწილი, რომელსაც სასიცოცხლო
ნიშანი უფრო აქვს, სრულებით არ ენდობა. და
ამიტომ ეს ელემენტები იძულებულნი არიან ან
დაიხოცნენ ანდა მიეკედლონ არსებულ ქეშმარიტ
დემოკრატიულ ჯგუფებს, რომლებმაც დაიმსახურეს
ხალხის უმრავლესობის ნდობაო.

— აი მაგალითად, ჩემი „თემის“ დემოკრატიზ-
მმა ამ უმრავლესობის ნდობა კაი ხანია დაიმსახუ-
რა. გაზეთის ტირაჟი დღითი დღე იზრდება, ხალ-
ხიც იტაცებს ჩემს გაზეთს. მეტადრე იმერეთი.

„ეს აიხსნება ჩემი გაზეთის წმინდა დემოკრა-
ტიულ პრინციპების ხალხში გავრცელებით. მაგა-
ლითად მე ვხედავდი რომ ქართველ თავად აზნაუ-
რობის მარშალი დემოკრატი არ არის და ვურჩევ-
დი ქართველ ხალხს ნამდვილ და ქეშმარიტ დემო-

კრატის — თავად სუმბათაშვილის არჩევას. ავიყვანე
კიდეც მარშლის სავარძელზე... მაგრამ დემოკრატ
დემოკრატიის მტრებმა ავად გამიხადეს და აღარ
დარჩა...

მედგრად ვიცავდი ქართველ-დემოკრატიის სა-
ხელით თავად პავლე თუმანიშვილის და ტაგისიან-
ცების უფლებათ... ქართველ ხალხსევე საკეთილ-
დღეოდ გამოგილანძღეთ თქვენი ცრუ დემოკრატი
ა. ჯორჯაძე. ჩვენი სასიქადულო მგოსანი აკაკი
ქეშმარიტ სოც. დემოკრატად ვაქციე...

შავრაზმელ სილოვან ხუნდაძეს ცხვირიდან
ძმარი ვადინე, არისტოკრატების მგოსანს ი. გრიშა-
შვილს თმა ვაგლეჯინე...

ვატმანების პროტესტები ვბეჭდე... და ბევრი
სხვა... ვინ ჩამოსთვლის იმ აუარებელ მაგალითებს,
რომლის საშუალებით მე, თავგანწირულად ვუკაფავ-
დი ქართველ ქეშმარიტ დემოკრატიას წინ სვლის
გზებს?

„თემის“ ღვაწლი დემოკრატიის წინაშე უზო-
მო არის... და აი რითი იხსნება ჩემი „თემის“
წინსვლა და მკითხველების მიზიდვა.

და აი რატომ, ბატონებო, ზომიერ ელემენ-
ტების გაზეთები უღროოდ იხოცებიან; მათ აკლიათ
ეს ქეშმარიტი დემოკრატიზმი და ქართველი ხალ-
ხის საუკეთესო ნაწილი, რომელსაც სასიცოცხლო
ნიშანი ეტყობა, მათ არ ენდობა.

და აი ამიტომ ვმარხავთ დღეს უღროოდ მი-
ცვალებულს გაზ. „ჩვენ დროებასაც“, დაამთავრა
თავისი „საყურადღებო“ სიტყვა ქეშმარიტ დემოკრა-
ტმა თავად ღიასამიძემ.

„თემი“ს რედაქტორის სიტყვის შემდეგ „სა-
ხალხო გაზეთი“ შიშმა აიტანა... ვაი თუ ჩემი ზო-
მიერება აქვს... მხედველობაშია სწრაფად წინ ფე-
ხი გადადგა და წაილულლულა... „დემერტმანი მე...
თქვენი საყურადღებო სიტყვა... რა თქმა უნდა მარ-
თალი ბრძანებით მიკედლებმა სოციალ-დემოკრატი-
ულ ჯგუფთან მოსახერხებელიც არის და სასურვე-
ლიც... მაგრამ... მაგრამ ვაი... უბედურობა ის
არის, რომ (ტირის) ჩვენი იდეური მოწინააღმდეგე-
ნი, სოც.-დემოკრატები, მედიდურები არიან... ყო-
ველ დღე გვლანძღვენ, სოლოლაკის პლუტოკრა-
ტიას მხარს უჭერენ... თორემ რატომ... თუმცა
მართალია ჩვენ გზებს სხვა და სხვა მიმართულება
აქვს, მაგრამ (ქვითინებს) რატომ, — შევერთდებით...
ვინდ არც ისე სასურველი იყო. მაგალითად კახე-

თის და სიღნაღ-ბაქოს გზები ხომ შეერთდნენ. ჩვენც შეგვიძლიან...

თქვენი უზომო დემოკრატიზმი, თქვენი სიყვარული დემოკრატიისადი, თქვენი დემოკრატიზმით გაუღწეოთილი საქმიანობა განთქმულია, თავადო დიასამიძე!

მოდით ერთად მივეკედლოთ.

მაგრამ უბედურება ის არის... რომ (მღულარებით ტირის) ისინი ყოველ დღე გვლანძღავენ... სოლოლაკის პლუტოკრატიას მხარს უჭერენ... თორემ. . მე გავათავებ...

მოსწყვიტა თავისი აღლევებული სიტყვა „სახალხო გაზეთმა“...

„თქვენ ყველანი სცდებით!“ ხმა მაღლა გადმოსძახა ჭირისუფლებს გაზ. „ჰორიზონმა“. ვინც საქართველოში სომხურ ბურჟუაზიის პოლიტიკის მომხრეა ის დემოკრატად უნდა ჩაითვალოს; და „ჩვენი დროება“ ერთად ერთი დემოკრატიული ქართული ორგანო იყო საქართველოში. გვიკვირს, რომ ჩვენი სალონების მუდმივი წევრი თავადი დიასამიძე ასე უსამართლოთ იხსენიებს მიცვალებულსა, „სახალხო გაზეთისა“ კი რა გაგვიკვირდება... მისი დემოკრატიზმი სომხის სალანძღველადაა გამართული და ძალიან საეჭვოა“.

„მართალია!“ სიხარულით მიეგება უკანასკნელ „ჰორიზონის“ სიტყვებს გაზ. „მერცხალი“ „სახალხო გაზეთის“ სულის ჩამდგმელი ჯგუფი არა ერთხელ ამხედრებულა ქვეშარტი დემოკრატიის წინააღმდეგ, ზომიერ და ხშირად რეაქციონურ ელემენტებთან ხელი ხელ ჩაკიდებული“.

ასტყდა ალიაქოთი... ჭირისუფლები დაერივნენ ერთმანეთს და ყველა ფიცულობდა ღმერთს, რომ სწორედ ის დაიბადა ქვეშარტი დემოკრატად, ნამდვილ დემოკრატად...

— ავტომობილების კონცესია!.. ყვიროდა დემოკრატიული თავადი დიასამიძე...

— ოჰ! ეს სოც.-დემოკრატები! ჩიოდა თვალცრემლიანი „სახალხო გაზეთი“.

შოვინისტებო! შოვინისტებო! აჰ, შოვინისტებო გაჰკიოდა „ჰორიზონი“...

„კლდის ქურციკი“ კი განზე იდგა და ჰფაქრობდა: „საწყალო ჩვენო დროებავ“! შენ თვითონ

არ იციდი რისთვის დაიბადე, რა „ზომიერების“ იყავი და არც ის იცი რად გარდაიცვალე .. და სხვები უფრო რას გაიგებდნენ?

ეკალი.

21 თებერვალის უმაღლესი მანიფესტი და აძნისტია

1913 წ. 21 თებერვალს ბოძებულმა უმაღლესმა მანიფესტმა სხვა და სხვა შეღავათი მიანიჭა რუსეთში მცხოვრებთ.

ქვემოდ ჩვენა გვსურს მანიფესტის მხოლოდ ერთს მხარეს შევეხოთ — განვიხილოთ რა შეღავათი ეძლევა მისის წყალობით იმ პირთ, ვისაც ესა თუ ის დანაშაული ჩაუდენია და სასჯელს მოელოდა.

ამ მხრივ 21 თებერვალის მანიფესტი რამდენიმე ჯგუფად ჰყოფს დანაშაულთა ზოგს სრულს პატიებას უბოძებს, ზოგს სასჯელს უმცირებს, ზოგს სრულიად უყურადღებოთა სტოვებს.

სრული პატიება გასამართლებისაგან და სასჯელისაგან განთავისუფლება ენიჭება იმათ, ვისაც ჰბრალდება მეფის ან მის სახლობის და გვარეულობის შეურაცხყოფა: მათი ავად ხსენება, დამუქრება და სხვ. ამ გვარი.

ასეთსავე სრულს პატიებას უბოძებს მანიფესტი ვერედ-წოდებულ „ლიტერატურულ დამნაშაულებს“ — იმათ, ვისაც ბეჭდვითი სიტყვის საშუალებით ჩაუდენია დანაშაული. ეს გახლავთ ახალ სჯულდების (УГОЛОВНОЕ УЛОЖЕНИЕ) მე-128, 129 და 132 მუხლები, რომლებშიც იგულისხმება ის, ვინც მოუწოდებს მკითხველთა ამბოხებისათვის, სახელმწიფოს ლატისათვის და სხვ.

სრულადვე ეპატიათ დანაშაული და მოისპო გასამართლება იმათი, ვისაც სხვა და სხვა მცირე ბრალი ედება, სახელდობრ ისეთი, რომლისთვისაც კანონს უმაღლეს სასჯელად დაუწესებია ციხეში დაპატიმრება (ღირსების აუყრელად), დატუსაღება, ფულით დაჯარიმება არა უმეტეს 600 მანეთისა და სხვა და სხვა დატუქსვა (внушение, замѣчание, выговоръ — ჩვენი სისხლის ტერმინოლოგიით.)

სრულადვე ეპატიათ დანაშაული იმ თანამდებობის პირთ, რომელთაც მიუჩემებიათ ან გაუფლანგავთ სამსახურით მინდობილი სარჩო, თუ ეს უკანასკნელი 1000 მანეთზე მეტად არა ღირებულა და თუ დამნაშავეს დაუბრუნებია წაღებული 1913 წ. 21 თებერვლამდე.

ზემო-ხსენებული შედავათი არ შეეხება იმათ, ვისაც ჩაუდენია ქურდობა, მოტყუება, დაჩემება ან გაფლანგვა კერძოდ მინდობილ ქონებისა, ნაქურდლის შენახვა ან გირაოდ მიღება, მოვანშეობა, მექრთამეობა, სახელმწიფოს ჯაშუშობით ლალატი და სხვა და სხვა დანაშაული, რომლის მიზანია გარყვნილობის ხელის შეწყობა, მაგალითად: დედაკაცის როსკობის გზაზე დაყენება ან დაბრკოლება დედაკაცისა, რომელიც მოისურვებს ამ გზის დატოვებას და სხვ. ასეთ დამნაშავეთ მხოლოდ სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილ სასჯელის მესამედი მოაკლდება.

მესამედივე სასჯელისა მოუკლო მანიფესტმა ყველა მძიმე დამნაშავეებს (გამასწორებელ რაზმში მყოფთა) გარდა იმათი, ვისაც დაურღვევია ახალ სჯულდების—100, 101, 102 და 126 (ნაწ. მე 2) და სისხლის სამართლის (уложение о наказаниях) მე-922 987, 931, 1449, 1451 (ნაწ. 1), 1453, 1477, 1632—1634, 1643 და 1654 მუხლი ესე იგი: 1) უმძიმესი დანაშაული ჩაუდენია სახელმწიფოს წინააღმდეგ: მისი წესწყობილების ძალით შერყევა განუზრახავს, ისეთი პარტიის წევრათა ყოფილა, რომლის მიზანი არის ასეთი შერყევა, ვისაც ყაჩაღთა ბრბო შეუდგენია ან ამ ბრბოში რეულა, ან ყაჩაღებისთვის რაიმე დახმარება აღმოუჩენია 3) დედ - მამა ან სხვა რომელიმე უახლოვესი ნათესავი მოუკლავს, 4) საზოგადოთ სასტიკი მკვლელობა ჩაუდენია ან განზრახვებ ვინმე მძიმედ დაუჭრია და 5) ცხენი მოუპარავს.

ყველა იმას, ვისაც 1913 წლის 21 თებერვლამდე ისეთი დანაშაული ჩაუდენია, რომლისთვისაც სიკვდილით დასჯა არის კანონით დაწესებული, მანიფესტმა სიკაცხლე აჩუქა. სიკვდილი 20 წლიან კატორღად შეუტკვალა.

უვადო (სამუდამო) კატორღაც შეცვლილია 20 წლის კატორღით.

ყველა იმათ, ვისაც დანაშაული და სასჯელი სრულიად ეპატიათ, უფლება აქვთ მოითხოვონ, რომ მათი საქმე მინც გარჩეულ იქნეს, მაგრაც თუ უკანასკნელ შემთხვევაში სასამართლომ ისინი დამნაშავეებათ სცნო, სასჯელი გადახდებათ და მანიფესტს მათთვის აღარავითარი მნიშვნელობა აღარ ექნება (პატიების მხრივ).

ადმინისტრაციულის წესით დატუსაღებულნი და დაჯარიმებულნი, განთავისუფლებულ იქმნენ სასჯელისაგან.

აი მოკლედ ის შედავათი, რომელიც მიანიჭა 21 თებერვლის მანიფესტმა ყველა იმათ, ვინც სხვა და სხვა მიზეზისა გამო ხსენებულ დღემდე დაარღვია სისხლის სამართლის რომელიმე კანონი. უფრო ვრცელი განხილვა მანიფესტისა ამ ჟამად ჩვენს მიზანს არ შეადგენს.

გული.

დუქეთი და დუქეთის მაზრა

* *

ქობორტის ხიდი რკინის რელსებზე გააკეთეს იმ თავით. *) აღიდებულ არავცეს ეს რელსები წკირებად ეჩვენა და ისე მიღრიც-მოღრიცა უზარმაზარ მუხა-ვერხვების დაჯახებით, რომ რამდენიმე წლის შემდეგ ხიდი საშიში და უფარგისი შეიქმნა. შარშან ბ. გლბერნატორმა მიულოცა ბ. მომრიგებელ შუამავალ ცაგარელს, რომ მისი შუამდგომლობა ქობორტის ხიდის მკვიდრად აშენების შესახებ. შეწყნარებულ იქმნა და გადაიღო 33,000 მან. ამ გაზაფხულზე ხიდის აშენებასაც იწყებენ. ძველი ხიდის ნარჩენები კარგა ბლომა მასალას წარმოადგეს. იმისაგან სხვა ადგილას და ცოტა ქვიან მდინარე ხევზე კიდევაც გამოვა კაი მოზრდილი ხიდი. მომრიგებელ შუამავლის და მაზრის უფროსის წყალობით, ეს ძველი ხიდი დაეთმო ისევ დუქეთის მაზრას, სადმე საერობო ხიდის გასაკეთებლად. 22 იანვარს მომრიგებელი შუამავალი და მაზრის უფროსი ხალხით იყვნენ აბანოს ხევზე და საღამომდე აშლევინეს ეს ხიდი. სიცივე—ქარ-ბუქმა ჯერეთ შეაყენა ხიდის დაშლის საქმე. ამ ხიდის ნაშალიდგან ფიქრობენ ანანურის პირდაპირ გააკეთონ ხიდი. დანარჩენ მასალის შესახებ საკრამულის და წეროვნის საზოგადოება სთხოვს მიეცეთ რკინის რელსები ხევებზე პატარ-პატარა ხიდის გასაკეთებლად.

იქნებ მოსახერხებელი იყოს ეს მთელი მასალა უფრო სასარგებლოდ გამოვიყენოთ. ჩემის აზრით, ხიდის დიდი საჭიროებაა მცხეთაში და ნატახტართან. ამ ადგილებში დიდი მიმოსვლაა: აქაური ხიდი შეაერთებს მუხრანის და საგურამოს მიდამოს, შესა-

*) იხ. „კლდე“ № 9

ძლოდ გახდის წინამძღვარიათ სკოლის უფრო სასარგებლოდ გამოყენებას და თვით სკოლის სასიკეთოდ მოწყობას. აუარებელი ხალხი საგურამო-ერაწო-თიანეთიდან მიჰხედება მუხრან-ქსნის ხეობას და გამოღმა არაგვის ხეობას. ამ სარგებლობისთვის შეიძლება ცოტა მეტი ხარჯი გავწიოთ. ცოტა მეტი გავისაჯნეთ და საქმე შევაყენოთ კიდევ, ოღონდ ნუ დავლუბავთ მოუფიქრებლივ ამ ხიდის მასალას. კარგია პატარა ხეების გაკეთება, მაგრამ არაგვის დაუბრკოლებლივ ბევრგან გადასვლა-გადმოსვლა უფრო კარგია კარგს ინებებს ბ—ნი მომრიგებელი შუამავალი, თუ ამ საქმესა სათავეში ჩაუდგება ღ ვანახორციელებს ზემო აღნიშნულ ადგილებში ხიდების აშენებას. ჩემის აზრით ამისათვის რ—ჯერობით შეიძლება ახანოს ხევის ხიდის ძველი მასალა გამოვიყენოთ თანხად. ეს მასალა ან უნდა შეინახოს ზემო აღნიშნულ აზრის განახორციელებლად, თუ მკოდნენი იტყვიან რომ გამოსადეგია, ან უნდა გაიყიდოს და აღებული თანხა გადაიღოს ნაჩვენებ მეტად საჭირო ხიდების გასაკეთებლად. სხვა ყველა სარგებლობის გარდა, ყველამ ვიცით რამდენს სულს გადავარჩინთ დახრჩობისაგან. არაგვს ამ მხრივ ბევრი მსხვერპლი ეწირება.

ახალი მაზრის უფროსი ბ. მამა შუამავალს იმედია, მხარს დაუჭერს ამ საქმეში და ცდა და მაზრის ინტერესების შეგნება კეთილად დაავიჯინებს ამ საქმეს.

* * *

15 იანვარს სოფელ მისაქციელში მუშაობდნენ ინჟინერი მამრადე და დიასამიძე. ამ სოფლის დიდი ხნის ნატვრა—სარწყავ არხის გაყვანა, ვგონებ ხორციელდება. სოფელი დიდი ხანია შემდგარია ამ საქმეზე, მაგრამ ბევრი დაბრკოლება გადაეღობა წინ: მესაკუთრეები, აზნაურნი, პროკურორი—ყველა ამათი ჭირი გახდა. დღეს ყოველგვარი დაბრკოლება მოსპობილია, ყველაფერი კანონიერ გზით მიდის, მხოლოდ გეგმების გაკეთება-დამტკიცებაზეა საქმე მიმდგარი. დეპუტატთა საკრებულომ გადასდო ორმოცი თუმანი აქაურ მამულებზე ახალი გეგმების გაკეთებისთვის.

მისაქციელს უკვე დამტკიცებული აქვს მეორე, უფრო მოკლე სათავიანი გეგმა, მაგრამ იგი როგორც ტექნიკურის მხრით, ისე ცოტა მამულის მორწყვის მხრით, შეუწყნარებელი შეიქმნება, თუ კი აქ სათავის ზემოთ მდებარე მამულების მესაკუთრენი ხოსიტაშვილები, ფავლენიშვილები და შაბური-

შვილები მოისურვებენ მონაწილეობის მიღებას და რუს გამოსაყვანად საჭირო ხარჯებს გამოიღებენ. დეპუტატთა საკრებულო ორმოცი თუმნით დაეხმარა და ახლა თვით მესაკუთრეების საქმეა აწარმოონ მუშაობა და ხარჯები გაიღონ. ჯერ ყველა გვპირდება, ვნახოთ რა იქნება ამ გაზაფხულზე. მისაქციელის, ლამის, აღდგომლიანთ კარის მცხოვრებნი ძალიან მონდომებულები არიან და ხარჯიც ბევრი გასწიეს ამ არხის დაწყებამდეც.

მგზავრი ლ.

კლუბის არჩევნები

აქა ამბავი თუ თავად კუკუს მაგიერ როგორ წავიდა სპარსეთში ბატონი მუმუ

კუ-კუ, ლუ-ლუ, გუ-გუ და მუ-მუ

არჩევნების შედეგი სამწუხარო გამოდგა თავადმა კუ-კუმ ყველაზედ ნაკლები თეთრი ხმა მიიღო.

— მოდი და ამის შემდეგ სპარსეთში ნუ წახვალ! სთქვა გესლით თავადმა კუ-კუმ და უბრძანა ოფიციალტს ჩემოდნის მოტანა.

თავადი კუ-კუ ის იყო შეუღდა ბარგის ჩემოდანში ჩალაგებას რომ თავზედ ლუ-ლუ წაადგა.

— კუ-კუ, რას შვრები?

— მივდივარ!

— სად?

— სპარსეთში!

ამ სიტყვებზედ თავადმა კუ-კუმ მორიგი ცრემლი მოიწმინდა.

— კუ-კუ, ნუ იწმინდ მაგ^ს ცრემლს! უთხრა თავადმა ლუ-ლუმ, ეგ ცრემლი მთელ შენ სამშობლოს ეკუთვნის.

— ახ! განა ეგრეა! თუ ეგრეა აი მეორეც.

და თავადმა კუ-კუმ მეორე მორიგი ცრემლი ჩამოაგდო.

— მშვიდობით ჩემო ლიუსტრებო, მშვიდობით ჩემო სარკენო, ჩემო ლოტოს დაფავ და სარდიონის მკვეთრო ხმაე! — სთქვა მან.

— იცი კუ-კუ! შენ მაგონებ ჩვენ დიდებულ გარდახვეწილს დიდ-მოურავ გიორგი სააკაძეს. უთხრა თავადმა ლუ-ლუმ, — რა უბედურია ჩემი სამშობლო!

— ნუ თუ ჩემზედ უბედურია ჩემო ლუ-ლუ. ის აქ რჩება და მე კი მივდივარ.

— არა ეგ შეუძლებელია, კუ-კუ! სპარსეთში შენს მაგივრად სხვა უნდა გავგზავნოთ და ამის მოხერხებაც შესაძლებელია.

— საქართველო ღელავს, ლუ-ლუ, არ იქმნება. ისლა დამარჩენია ჩემს ნაამაგდარ სარკეში ერთხელ კიდევ ჩავიხედო და გზასაც გაუღდე. მაგრამ ლუ-ლუ, ახ! როგორ მეძნელება! ნება მომეც ერთხელ კიდევ ვეამბორო სამშობლო კლუბის ლობიოს!

თავადი კუ-კუ ეამბორო ლობიოს, რომელიც გუშინ ახალგაზრდა ასულმა კვატერნოს მოლოდინში ბრაზით იატაკზე დააგდო.

ეს სცენა იმდენად ტრადიკული იყო, რომ მთელი კრება საცოდავობით აივსო, იგი შეინძრა და უკვე მზად იყო...

— კარში გამოლაგებულიყო.

მაგრამ ამ დროს თავადი გუ-გუ სკამზედ შესდგა და ის იყო თავად კუ-კუსთვის გამოსამზიდლობებელი სიტყვა უნდა ეთქვა, რომ თავადმა ლუ-ლუმ მკლავში ხელი სტაცა და შეაჩერა.

— ბატონებო, დაიწყო თავადმა ლუ-ლუმ, სამშობლოს კეთილ-დღეობისათვის და კეთილ-დღეობისთვის ჩვენის კლუბისა, მე უთმობ ჩემს ადგილს თავად კუ-კუს და სამშობლოს ზვარაკად მივალ სპარსეთში.

მაგრამ ამ დროს ყველაზედ წინ წამოდგა „ყვითელი კონსტანტინე“, კაცი ფრიად ჰკვიანი, კრიალოსნიანი და სიტყვა მოითხოვა.

და როდესაც გაათავა მან სიტყვა, საქმე ისე დატრიალდა, რომ თავადი კუ-კუ თავის ადგილას დარჩა, რასაც ის მოჰყვა შედეგათ, რომ თავადმა გუ-გუმ ველარა სთქვა გამოსამზიდლობებელი სიტყვა და თავადი ლუ-ლუს მაგიერ სპარსეთში გაგზავნეს ბატონი მუ-მუ.

ფარსმან-ფარუხი.

ნ ა რ ე კ ი

ქალთა საკითხი 25 თებერვალს ჰეტერბურგში დაიწყო მუშაობა განსაკუთრებულმა კომისიამ, რომელსაც მანიფესტით დაჯავბული აქვს გამოაკვდიოს თუ რა ხასიათის „ორდქი“ უნდა ებმდოს ამ ქალებს, რომელნიც დარსნი არიან ჯილდოსი, როგორც გამჩენილი მოდგაწეება სახელმწიფო ან საზოგადო სამსახურში. ბევრი მათქმამათქმა გამოაწვია იმან, თუ რა „ფარმისა“ უნდა იყოს ქალების ორდენი.

უწმინდეს სინოდის სიუერებში წინააღმდეგნი არიან იმის, რომ ხსენებულ „ორდენს“ ვერის ფორმა მიეცეს... ამას საბუთებენ იმ მოსახრებით, რომ ქალი „ქშმაკის კიდობანია“ და ახლს ორდენს ბროშკის მაგიერ ადვილად მიიკრავს არა სკადრის ადგილებზედ. მასთან ერთად იბადება ახალი საკითხი, შეუძლიან თუ არა „დეკოლტიან“ ქალებს ამ ორდენის ტარება.

„ორდენის“ შედგენს და მომზადება, როგორც ამბობენ, მინდობილი აქვთ ცნობილ მხატვრებს, რომელნიც მსახურებენ „სახელმწიფო ქადაღების დამზადებულ ქსედიციაში“.

„რ. ს.“

ჩ კ ე ნ ი ფ ო ს ტ ა

განრიცხულს: (?) „...ცაში ღრუბლები

აღმოსავლით სკენ ეშურებთან.
ხან მოსხანს მთვარე; ზამთრის ჩიტები
ნაშინ შიმშილით ჩუმად ჰქყვიან,
თითქო ჰგონიათ უბედურებას,
რომ მაქვს(?) ფეტვი მათთვის
მთვარესა.
პატრა ბუჩქის ქვეშ, მოთხრილ
ძირშია

ჩაჰძინებია საწყალ კურდღელსა.
ღკურდღლის ქვეშა, შიგ მიწაშია
მელა ჰთანხმდება ბინასა ბნელსა“.

ღრუბლები რაც უნდა ჩქარა ეშურებოდნენ, გზა და გზა აღმოსავლეთის სახელს ასოები არ უნდა დაუპნიონ. აგრეთვე ბუჩქიც, რაც უნდა პატარა იყვეს, ყველა ასოთი უნდა აღინიშნოს. ზოგიერთ ადამიანზე რუსები ამბობენ: „у него утиски уш“, როცა მთვარისგან ფეტვს გამოელის. თვითონ ჩიტებს კი ტყუილად სწამებთ ასეთს მოლოდინს.

კურდღლის ქვეშ როცა მელაა, მაშინ კისერს ზევით ბუშტია ხოლმე. და თუ ამას ჰთანხმდება მელა, ალბად ხათრს არ გიტეხავს, ჩემო „განრიცხულო“. საზოგადოთ კი ცხოვრების კიბე: მთვარე

ღრუბელი
ჩიტები
კურდღელი
მელა

განრიცხებული, ვეჭვ რომ კლდეზედ აგაცოცებდეს.

ზემოუბნელს: „...კლდეზედა დავწექ, ჩავარდნილს—უფსკრულში გამთენებია“—ასეთი ლექსი ეწინააღმდეგება ბუნების კანონს: უფსკრულში ჩავარდნილს, როგორცა გაგიტენდებოდა კიდევ. თუ სიზმარია, ნეტა ავიხედვს.

მე—მს: როდია კარგი როცა ავტორი ჰბაძავს იმ ცხოველს რომელზედაც სწერს, თქვენ კი ასე ათავებთ ლექსს: „ბატკანი ტირის(?) მე... მე“

და ხელს აწერთ: მე—მ.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.